РЕЦЕНЗІЇ

Ніна Іваницька
(Вінниця)

К у л ь б а б с ь к а О. В.
ВТОРИННА ПРЕДИКАЦІЯ У ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ: монографія. — Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. — 672 с.

Монографія О. В. Кульбабської «Вторинна предикація у простому реченні» присвячена типологічному вивченню асиметричних структур із позицій семантичного синтаксису, зважаючи на невідповідність глибинної моделі та її поверхневої репрезентації, а також ураховуючи типи предикації для вираження складного змісту мінімальними формальними засобами. Актуальність дослідження в такому ракурсі полягає в потребі вивчення компресованих еквівалентів складних речень у фокусі когнітології. Якщо взяти до уваги тезу, що за певним типом мовних одиниць закріплено різні структури знання, то, з одного боку, важливо було з'ясувати, які з них репрезентує кожен дериват у парі та який когнітивний досвід він акумулює, а з іншого, – установити типологію ідіоетнічних виявів засобів вторинної предикації.

Наявні монографічні дослідження предикації присвячені здебільшого класифікаційним параметрам первинних / вторинних предикатних синтаксем, що репрезентують підкатегорії первинної / вторинної предикатності. Комплексний аналіз вторинної предикації у власне-семантичному, семантико-синтаксичному та формально-синтаксичному аспектах подано в монографічному описі вперше.

Дослідниця свідома того, що «ускладнення обіймає багато синтаксичних процесів, які можна об'єднати спільним уявленням лише з огляду на вихід речення за межі ядерної структури». Використавши описовий, компонентно-опозиційний і трансформаційний методи, О. В. Кульбабська ставить мету: з опертям на поняття *пропозиція*, *похідність*, *валентність*, *синтаксема*, *кореферентність* установити співвідношення первинної та вторинної предикацій у структурі простого поліпропозитивного речення, теоретично обґрунтувати лінгвальну природу вторинних предикатних і вторинних субстанціальних синтаксем, а також неелементарних синтаксем, які виражають семантико-синтаксичні відношення перехідного типу.

Показово, що засадничі основи рецензованої книги ґрунтуються на сучасній лінгвістичній науці з її багатоаспектними орієнтаціями на мовленнєву практику, відтворену й зафіксовану в художній літературі та публіцистиці, що становить достатній матеріал для об'єктивації висновків досліджуваної проблеми. Привабливою в рецензованій книзі є методика дослідження, яка поєднує аналіз категорійних параметрів вторинної предикації як семантико-синтаксичної категорії та виражає сукупність додаткових ознак (не ознаку предмета!), у типових виявах особливого їх різновиду – семантики відношень, а також корелює на денотативному рівні з окремою ситуацією.

Монографія складається з переліку умовних позначень, передмови, п'яти розділів, післямови, списку літератури та джерел. У «Передмові» повно з'ясовано науковий доробок у вивченні предикативності, предикатності і предикації, наголошено на актуальності типологічної кваліфікації синтаксичних одиниць, оскільки саме протиставлення простого речення складному не завжди переконливе.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення вторинної предикації» розглянуто наукові підходи до вивчення категорій предикативності та предикації. Аналіз праць українських та зарубіжних лінгвістів є досить показовим чинником заглиблення автора в теорію як у загальних напрямах, так і в частковостях із будь-яких положень та висновків. У розділі відсутня беззаперечність у кваліфікації асиметричних структур простого речення,

зокрема запропоновано тлумачення формальної та семантико-синтаксичної неелементарності простого речення крізь призму предикації. Такий підхід дав дослідниці змогу розв'язати поставлені в розділі завдання теоретичного плану.

У другому розділі «Предикатема як репрезентант суб'єктно-предикатних відношень у простому реченні» схарактеризовано семантичні класи ситуацій, подано типологію пропозицій простого речення елементарної та неелементарної структури. Заслуговує на увагу нове поняття «предикатема», яке комплексно охоплює суб'єктно-предикатні відношення у сфері речення та дає змогу описати первинну та вторинну предикацію як системне явище. Авторка кваліфіковано проводить думку, що семантико-синтаксичну структуру простого неелементарного речення формують щонайменше два типи предикатем – основна (суб'єкт і предикат базового речення) та вторинна (вторинні), яка є «виразником вторинної предикації, що не становить самостійного елементарного речення, а виступає лише окремим сегментом простого неелементарного речення, репрезентуючи п о т е н ц і й н і предикатно-суб'єктні відношення». Науково-обґрунтованими є думки авторки щодо критеріїв розмежування предикатем та системного характеру їхніх варіантних виявів.

Третій розділ «Прості неелементарні речення з вторинними предикатними семантико-синтаксичними відношеннями» присвячений аналізу семантико-синтаксичних, морфолого-синтаксичних і морфологічних варіантів предикатем адвербіального, атрибутивного, апозитивного, модального та кількісного типів. Широкий арсенал засобів вторинної предикації формує динамічну основу мовленнєвої діяльності та мовних процесів, а отже, предикація постає як національно маркована категорія.

Четвертий розділ має назву «Функціональні параметри простих неелементарних речень із вторинними семантико-синтаксичними відношеннями субстанціального та перехідного типів». Оригінальними в цьому розділі є висновки авторки, що стосуються особливостей функціонування складних синтаксем (об'єктних, адресатних, інструментальних і локативних синтаксем у суб'єктній позиції; синтаксем із предикатно-субстанціальним значенням та ін.). Логічним постає висновок, що синтаксеми з неелементарним значенням значно ущільнюють семантичну структуру речення, до того ж здатність обходитися без обов'язкового заповнення всіх валентних місць у вторинній предикатемі істотно збільшує обсяг концентрації інформації у висловленні.

Широке використання найрізноманітніших методик і прийомів лінгвістичного аналізу дало змогу О. В. Кульбабській об'єктивізувати висновки щодо функцій засобів вторинної предикації в позиційній структурі простого неелементарного речення (п'ятий розділ «Засоби вторинної предикації в позиційній структурі простого неелементарного речення»). Для комплексного аналізу авторка встановила їх синтаксичну роль як членів речення. Заслуговують на увагу висновкові положення та узагальнення: за умови ускладнення простого речення, по-перше, семантичний предикат переміщується в нижчі за синтаксичною ієрархією формально-синтаксичні позиції: а) головного члена-підмета, що також є вторинною синтаксичною позицією для предиката; б) компонентів складених і подвійних присудків; в) прислівних (облігаторних і факультативних) і неприслівних поширювачів; г) ускладнювальних компонентів і зворотів; а по-друге, згортаються аргументи вихідного предиката, здебільшого у зв'язку з комунікативною позицією теми, яка є відомим із контексту і тому не потребує повторення вже зазначених у тексті аргументів предиката.

Загалом рецензовану монографію в позитивному плані відзначають такі риси: актуальність проблеми, кваліфікований глибокий аналіз багатого матеріалу, логіка і доступність викладу; вдало вибраний і ефективно використаний методичний апарат, а звідси, що найголовніше, – науково-теоретична та практична цінність монографії.

Варто закцентувати, що праця О. В. Кульбабської виконана на належному науковому рівні, автор вільно оперує найновішими досягненнями в сучасній лінгвістиці, опосередкованим підтвердженням чого є наведений список літератури.

У проведеному комплексному аналізі вторинної предикації в різних аспектах О. В. Кульбабська врахувала нові теоретичні засади вивчення простих ускладнених речень, створивши цілісну картину їхнього функціонування, одночасно коректно переглянувши усталені в граматичній науці положення та висновки.

Дослідження характеризує авторське бачення аналізованих фактів крізь призму запропонованої концепції. Позитивним є те, що в праці подано варіанти інших класифікаційних схем або моделей, авторські міркування щодо їхньої наукової глибини а відтак – вмотивовано вибір найдостатніших для інтерпретації тих чи тих параметрів вторинної предикації.

Видання, адресоване фахівцям-дослідникам, безперечно, спричинить зацікавленість широких філологічних кіл.

Ніна Іваницька
(Вінниця)

Деменчук О.В.
ЛІНГВІСТИКА ЕКСПЕРІЄНЦІЙ: ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ В СЕМАНТИЦІ ЛЕКСИКИ ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ:
монографія. – Рівне : видавець О. Зень, 2011. – 416 с.

Рецензована монографія присвячена дослідженню динамічних семантичних моделей експерієнціальної лексики (лексики чуттєвого сприйняття) – конструктів, які представляють інформацію про альтернативні варіанти осмислення феноменів чуттєвого сприйняття (експерієнцій) та засвідчують способи кодування цієї інформації в семантиці експерієнтивів англійської, польської та української мов.

Як динамічні семантичні моделі зазначені конструкти відображають інформацію про: а) концептуальне наповнення мовної одиниці, що відображає певну пізнавальну позицію номінатора (у типологічній перспективі – позицію певного мовного колективу) стосовно реального стану справ, – *динаміка вибору*; б) співвідношення лексичного (словниковий тип інформації) та синтаксичного (граматичний тип інформації) аспектів мовної одиниці, що відображає концептуалізацію типового стану справ, – *динаміка взаємодії*; в) ступінь синтаксичної активності або важливості мовної одиниці, що відображає концептуалізацію потенційного стану справ, – *позиційна динаміка*; г) деривaційний потенціал і стратегії мовної одиниці, що забезпечують регулярні семантичні зв'язки, реалізовані на основі механізмів семантичної похідності: зсув фокуса уваги / категоріальний зсув (парадигматичний аспект) та композиція смислів (синтагматичний аспект), – *динаміка зміщення (переходу)*.

Автор здійснив ґрунтовний аналіз гносеологічних передумов експерієнціальної номінації. Природа експерієнціальності досліджується в межах підходу, що ґрунтується на засадах так званої інтервальної філософії: будь-який об'єкт природного або соціокультурного буття сприймається суб'єктом у контексті конкретної пізнавальної ситуації. Реалізація теоретико-емпіричного принципу на ґрунті філософії інтервальності піднімає низку проблемних питань щодо співвідношення таких констант людської когніції, як сенсорно-перцептивна здатність, мислення та мова. Ці обставини й визначають безсумнівну актуальність пропонованої праці, яка ставить за мету відтворити та описати багатовимірну модель семантики лексики чуттєвого сприйняття. Така модель представляє семантику експерієнтива у форматі *динамічної структури* – утворення ієрархічно упорядкованих смислових компонентів, розподілених у перспективі трьох взаємозалежних мовних вимірів: реляційного (граматичний тип інформації), ситуативного (словниковий тип інформації) та репрезентативного (концептуальний тип інформації).

Актуальність монографії О. В. Деменчука підсилюється ще й тим, що дослідження експерієнціальної лексики автор виконує на тлі проголошених методологічних постулатів,які декларують ідею динамічного (багатовимірного) улаштування мови, упорядкованого за моделлю багатоваріантного пізнання об'єктивного світу. Саме це дає авторові змогу розкрити